

**ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ
ТА РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ З ДІТЬМИ
ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Наталя Коршенко,
вчитель-методист, фахівець (консультант) вчитель-дефектолог
Комунальної установи ІРЦ Жовтководської міської ради
E-mail: natasha.korshenko1011@gmail.com

Кожна дитина народжується з унікальним потенціалом, і наше завдання як суспільства – створити всі умови для його розкриття. Як вчитель-дефектолог інклюзивного центру, я щодня бачу, як інтеграція дітей з ООП у дошкільне середовище позитивно впливає на всіх учасників освітнього процесу. Метою цієї статті є дослідження принципів та практик інклюзивної освіти в дошкільних закладах, приділивши особливу увагу корекційній роботі з дітьми з ООП та вирішальній ролі ранкових зустрічей у цьому процесі. Це означає, що система освіти має адаптуватися до потреб дитини, а не навпаки. Важливим є розуміння соціальної моделі інвалідності, яка відрізняється від традиційної медичної. Згідно з соціальною моделлю, інвалідність розглядається не як винятково індивідуальне порушення чи хвороба, а як результат взаємодії особистості з бар'єрами, створеними суспільством (фізичними, інформаційними, ставленнєвими). Завдання інклюзії – усунути ці бар'єри, аби забезпечити повну участь усіх.

Крім того, інклюзія розглядає різноманітність як ресурс, а не як проблему. Кожна дитина приносить у колектив свій унікальний досвід, таланти та погляди, збагачуючи навчальне середовище для всіх. Діти вчать один у одного, розвиваючи емпатію, толерантність та повагу до відмінностей.

Переваги інклюзивної освіти відчутні на різних рівнях:

- *Для дітей з ООП:* покращуються соціальні навички, формується вища самооцінка, досягаються кращі академічні результати, зростає незалежність та готовність до подальшого життя.
- *Для дітей з типовим розвитком:* розвивається емпатія, повага до різноманітності, підвищується соціальна свідомість, а також формуються лідерські якості та навички взаємодопомоги.
- *Для педагогів та суспільства:* сприяє професійному зростанню педагогів, створює багатше та динамічніше освітнє середовище та формує більш інклюзивні та толерантні громади [1].

Створення ефективного інклюзивного середовища в дошкільному закладі вимагає комплексного підходу, що охоплює не лише навчальні програми, а й фізичний простір, соціально-емоційну атмосферу та педагогічні підходи.

Фізичне середовище має бути сплановане таким чином, щоб забезпечити максимальну доступність та безпеку для всіх дітей:

- *Доступність:* це включає наявність пандусів, достатньо широких дверних прорізів, відсутність перешкод на шляху. Важливо також забезпечити адаптовані меблі, які відповідають потребам різних дітей (наприклад, столи та стільці з регульованою висотою).
- *Організація простору:* приміщення повинні бути чітко зоновані (ігрові, навчальні, відпочинкові зони), з легким доступом до матеріалів. Візуальні розклади та підказки допомагають дітям орієнтуватися в просторі та передбачати наступні дії. Важливо створити також сенсорно-сприятливі простори, де дитина може усамітнитись, відпочити від надмірної стимуляції або отримати необхідні сенсорні відчуття.

Соціально-емоційне середовище є не менш важливим, адже саме воно формує почуття приналежності та безпеки, у якому домінує

- *Атмосфера прийняття*: важливо, щоб педагоги та батьки демонстрували повагу до всіх дітей, заохочували емпатію та взаєморозуміння. Слід уникати будь-яких проявів дискримінації чи стигматизації.

- *Підтримка однолітків*: заохочення дітей допомагати та навчатися одне від одного створює справжню інклюзивну спільноту. Наприклад, старші діти можуть допомагати меншим, а діти з типовим розвитком – дітям з ООП.

- *Стратегії емоційної регуляції*: наявність куточків для заспокоєння, «коробок з емоціями» або візуальних карток для вираження почуттів допомагає дітям керувати своїми емоціями.

Педагогічні підходи, які є основою інклюзивного навчання:

- Диференційоване навчання означає адаптацію змісту (що навчається), процесу (як навчається), продуктів (як демонструються знання) та середовища (де відбувається навчання) відповідно до індивідуальних потреб дітей.

- Універсальний дизайн для навчання (далі – УДН) як підхід передбачає створення навчального середовища, яке з самого початку є доступним для всіх. УДН пропонує: множинні засоби залучення (щоб зацікавити дітей (наприклад, через ігри, рух, музику); множинні засоби представлення інформації (використання різних форматів (візуальні, слухові, тактильні); множинні засоби дії та вираження (надання дітям різних способів продемонструвати свої знання та навички (малювання, розповідь, будівництво); навчання через гру (гра є природним і найефективнішим способом навчання для дошкільнят. в інклюзивному середовищі гра адаптується так, щоб кожна дитина могла брати в ній участь та розвиватися).

- Індивідуальні програми розвитку (далі – ІПР): для дітей з ООП розробляються Індивідуальні програми розвитку, які є своєрідним «маршрутом» для їхнього навчання та розвитку. ІПР створюються

мультидисциплінарною командою (дефектолог, психолог, вихователь, батьки) та містять конкретні цілі, стратегії та методи оцінки прогресу.

Корекційна робота є невід'ємною частиною інклюзивної освіти, спрямованою на подолання або пом'якшення наявних порушень розвитку у дітей з особливими освітніми потребами. В умовах дошкільного навчального закладу (далі – ЗДО) цю роботу здійснює переважно вчитель-дефектолог, який є ключовою фігурою в інклюзивній команді.

Функції дефектолога включають:

- *оцінку та діагностику*: дефектолог проводить первинне оцінювання рівня розвитку дитини, виявляє її сильні сторони та зони найближчого розвитку, а також визначає наявні порушення. це динамічний процес, що супроводжується постійним моніторингом прогресу дитини;
- *індивідуальну підтримку*: на основі оцінки дефектолог розробляє та реалізує індивідуальні корекційні програми, які є частиною іпр дитини. ці програми включають специфічні вправи, ігри та методики, спрямовані на розвиток певних навичок;
- *консультації*: дефектолог тісно співпрацює з вихователями, батьками, психологами та іншими фахівцями, надаючи їм рекомендації щодо взаємодії з дитиною, адаптації матеріалів та використання корекційних стратегій у повсякденному житті;
- *надання ресурсів*: це може бути адаптація навчальних матеріалів, розробка спеціальних посібників або підбір допоміжних засобів навчання [6].

Методи та техніки корекційної роботи:

- *Ігротерапія*: інтеграція корекційних цілей у природну для дитини ігрову діяльність.
- *Візуальні опори*: використання картинок, піктограм, візуальних розкладів, дошок вибору, карток «спочатку-потім» для кращого розуміння та організації діяльності.

- *Принципи прикладного аналізу поведінки (ПАП):* використання позитивного підкріплення для заохочення бажаної поведінки та формування нових навичок.
- *Структуроване навчання (принципи TEACCH):* забезпечення чіткої структури, передбачуваності та візуалізації інформації, що особливо важливо для дітей з розладами аутистичного спектра [3].
- *Співпраця з батьками:* батьки є першими та найважливішими вчителями для своїх дітей. Залучення батьків до корекційного процесу, надання їм рекомендацій та підтримки для застосування корекційних стратегій вдома значно підвищує ефективність роботи.

Ранкові зустрічі – це не просто початок дня в дошкільному закладі, це структурований час, що має величезне значення для соціально-емоційного розвитку, формування спільноти та індивідуального прогресу кожної дитини, особливо дітей з ООП. Це цілісний підхід, який допомагає створити атмосферу взаємоповаги та приналежності [4].

Концепція ранкових зустрічей полягає в щоденному збиранні всіх дітей у групі для:

- *привітання:* кожна дитина отримує можливість привітатися з іншими, відчуючи себе поміченою та важливою;
- *обміну новинами / повідомленнями:* діти можуть поділитися чимось важливим зі свого життя, вчитися слухати та висловлюватися;
- *групової діяльності:* спільні ігри, пісні, рухливі вправи, які об'єднують групу;
- *ранкового повідомлення / плану дня:* обговорення планів на день, що забезпечує передбачуваність та допомагає дітям підготуватися до наступних активностей;

Переваги ранкових зустрічей для інклюзивної освіти є багатогранними:

- *Соціально-емоційний розвиток:*

- *для всіх дітей*: ранкові зустрічі вчать дітей вітатися, ділитися своїми думками, слухати інших, чекати своєї черги, розуміти та виражати емоції. Це формує основи соціальної компетентності;

- *для дітей з ООП*: це структурована та передбачувана можливість для соціальної взаємодії. Діти вчать розпізнавати соціальні сигнали, практикують комунікативні навички, керують переходами між діяльністю, а також розвивають емпатію, спостерігаючи за реакціями та почуттями інших.

- *Комунікативні навички*: заохочується як вербальне, так і невербальне спілкування. Діти вчать формулювати думки, слухати, ставити запитання. Для дітей з мовленнєвими труднощами використовуються візуальні опори, картки з піктограмами або спеціальні комунікативні пристрої, що дозволяє їм активно брати участь.

- *Пізнавальна залученість*: діти активно беруть участь в обговореннях, розв'язують спільні проблеми, слідуєть інструкціям, розвиваючи увагу та мислення.

- *Почуття спільноти та приналежності*: кожна дитина має можливість бути почутою, її внесок цінується, що формує сильне почуття приналежності до групи. Це особливо важливо для дітей з ООП, які іноді можуть відчувати себе ізольованими.

- *Передбачуваність та рутини*: ранкові зустрічі забезпечують стабільний, передбачуваний початок дня. Це дуже корисно для дітей, які мають труднощі з переключенням між видами діяльності або потребують чіткої структури [4].

Як дефектолог, я активно працюю над тим, щоб ранкові зустрічі були максимально інклюзивними, тому у моїй роботі передбачено:

- *Візуальні розклади*: чіткий візуальний розклад етапів зустрічі (привітання, обмін, гра, повідомлення) допомагає дітям з ООП зрозуміти послідовність подій та зменшує тривожність [3].

- Дошки вибору: замість усного запитання, можна запропонувати дитині з ООП обрати, що вона хоче робити (наприклад, яку пісню співати або про що поділитися) за допомогою картинок або символів.

- Альтернативні методи комунікації: діти, які не говорять, можуть використовувати картки PECS, жестову мову або комунікативні пристрої для вираження своїх думок під час обміну новинами [3].

- Спрощена мова: використання чітких, коротких, конкретних інструкцій та речень.

- Підказки: надання різних видів підказок (фізичних, жестових, вербальних) за потреби, поступово зменшуючи їх, коли дитина освоює навичку.

- Індивідуалізовані ролі: кожна дитина, включно з дітьми з ООП, може мати свою роль у зустрічі, наприклад, «допомагати тримати візуальний розклад», «показувати погоду», «допомагати рахувати учасників». Це дає їм відчуття власної значущості та участі.

Ранкові зустрічі – це потужний інструмент, що перетворює звичайний початок дня на ціннісний досвід навчання, соціалізації та інтеграції для кожної дитини в інклюзивній групі.

Інклюзивна освіта в дошкільному закладі – це не просто модний термін, це фундаментальна зміна парадигми, що ставить дитину в центр освітнього процесу, визнаючи її унікальність та право на розвиток. Ми переконалися, що створення ефективного інклюзивного середовища вимагає комплексного підходу, що включає адаптацію фізичного та соціально-емоційного простору, впровадження гнучких педагогічних підходів, таких як диференційоване навчання та універсальний дизайн [2].

Ключовим елементом успішної інклюзії є цілеспрямована корекційна робота з дітьми з ООП, яку здійснює кваліфікований дефектолог у співпраці з усією командою. Особливе місце в системі інклюзивної роботи посідають ранкові зустрічі. Як ми побачили, вони є не лише чудовим способом розпочати день, а й потужним інструментом для соціально-

емоційного розвитку, формування комунікативних навичок, розвитку відчуття приналежності та загальної інтеграції дітей з ООП. Адаптації під час ранкових зустрічей дозволяють кожній дитині повноцінно брати участь, відчувати себе цінною та розвиватися у власному темпі [5].

Список використаних джерел

1. Буланова Л. М. Соціалізація дітей з особливими потребами: соціальнотворчий проект. *Шкільний світ. Позашкілля*. 2011. № 7 (42). С. 14-17.
2. Гордієнко Н. Інвалідність як соціальний феномен. Наук.- метод. зб.: Вип. 8. К.: 2006.
3. А. Василенко-ван де Рей., Ліщук Н.І., Макарчук Н.О., Піддубна П.М. Навчаємо з радістю: компенсаторне навчання дітей з порушеннями розумового розвитку. Навчально-методичний посібник-Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2015. 100с.
4. Добірка матеріалів для організації ранкових зустрічей НУШ. Інтернет журнал «На урок». URL: <https://naurok.com.ua/rozrobki-rankovi-zustrichi-na-rizni-temi-57123.html>
5. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси: Монографія К.: Наук. думка, 2000. 444 с.
6. Петрочко Ж. В. Дитина в складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав. Рівне: видавець О. Зень, 2010. 368 с.